

Odbor za ljudska prava Valjevo

IZVEŠTAJ

SISTEM PRITUŽBE U INSTITUCIJAMA IZOLACIJE ZA MALOLETNIKE

ODBOR ZA LJUDSKA PRAVA VALJEVO

Valjevo, mart 2014. godine

Odbor za ljudska prava Valjevo

SADRŽAJ

O organizaciji i projektu	5
Opšte informacije o posmatranim ustanovama	10
Informisanje o pravima i dostupnosti propisa	13
Dopisivanje	15
Pružanje pravne pomoći	18
Posete branioca, predstavnika konzulata i organizacija za zaštitu ljudskih prava	19
Pritužbe i žalbe	20
Disciplinski postupci	23
Opšti zaključak	59
Zaštita prava osuđenih lica u postupcima pred Upravnim sudom	62

Odbor za ljudska prava Valjevo

O ORGANIZACIJI I PROJEKTU

Odbor za ljudska prava Valjevo se od svog osnivanja 1999. godine bavi problemima mladih u sukobu sa zakonom. Jedna smo od retkih organizacija na prostoru Republike Srbije koja u kontinuitetu prati ljudska prava maloletnih učinilaca krivičnih dela u institucijama izolacije.

Rad sa ovom populacijom i praćenje stanja u institucijama izolacije u kojima maloletna lica borave, od 2002. godine se sprovodi kroz više programa i projekata. Cilj koji su imale sve aktivnosti bio je sprečavanje mučenja i nečovečnog postupanja prema licima osuđenim na kaznu maloletničkog zatvora, kao i edukacija zaposlenih u institucijama izolacije o međunarodnim standardima iz oblasti ljudskih prava i prava zatvorenih i pritvorenih lica.

Dosadašnji izveštaji Odbora za ljudska prava Valjevo doprineli su promeni postojeće prakse a korišćeni su ili se koriste pri izradi analize stanja u ovoj oblasti, kao i za izmene i dopune zakonskih i podzakonskih akata maloletničkog pravosuđa koje se odnosi na maloletnike u sukobu sa zakonom - maloletnička delinkvencija.

Zahvaljujući objektivnom i profesionalnom pristupu ovoj osetljivoj društvenoj oblasti doprineli smo uspostavljanju aktivnog odnosa saradnje sa zaposlenima u ustanovama u kojima borave maloletna lica kao i sa pravosudnim organima.

Smatramo da smo uspeli da dokažemo da civilni sektor i državne institucije rade na postizanju istog cilja – boljem i kvalitetnijem sistemu izvršenja kazni prema maloletnicima.

Jedan od rezultata proistekao iz saradnje sa državnim institucijama je i potpisan Memorandum o saradnji 2006. godine sa Ministarstvom pravde Republike Srbije - Upravom za izvršenje krivičnih sankcija.

Ovaj štampani Izveštaj nastao je u okviru projekta LA JP – Legal aid in Juvenile prison ili u slobodnom prevodu „Pravna pomoć maloletnicima u institucijama izolacije“.

Naši dugogodišnji saradnici Foundation open society institute - FOSU iz Švajcarske i ovoga puta su prepoznali značaj teme i podržali su našu ideju za realizaciju aktivnosti na projektu.

Stavovi, mišljenja i zaključci izneti u ovom izveštaju nisu zvanični stavovi donatora, već su to isključivo stavovi autora izveštaja.

CILJEVI PROJEKTA

U fokusu projekta LA JP bio je sistem pritužbi u ustanovama u kojima se izvršavaju krivične sankcije prema maloletnicima/cama, a u meri u kojoj je to bilo neophodno, i u zatvorima u kojima se pored maloletnika/ca izvršavaju krivične sankcije prema punoletnim licima oba pola, a u vezi sa tim i sistem žalbi i internih procedura kao i spoljašnji nadzor.

Naše aktivnosti imale su za cilj i unapređenje i razvoj internih mehanizama za žalbe i predstavke i razvoj pravne pomoći u

Odbor za ljudska prava Valjevo

zatvorima sa posebnim osvrtom na poboljšanje zaštitnih mera u sistemu maloletničkog zatvora.

Na osnovu ranijih izveštaja kao i pokazatelja sa terena, nastavak aktivnosti će ići u cilju promene prakse i usaglašavanje pravila i propisa sa EU standardima i zahtevima.

Aktivnosti monitoringa su obavljene u drugoj polovini 2013. godine u tri ustanove i to:

- Kazneno popravni zavod za maloletnike Valjevo
- Kazneno popravni dom za žene Požarevac
- Vaspitno popravni dom Kruševac

U posmatranim ustanovama sprovedeno je istraživanje sistema pritužbi, žalbi i internih procedura, disciplinskih postupaka i prava na informisanje maloletnika.

Istovremeno, odvijale su se aktivnosti u saradnji sa Ministarstvom pravde i državne uprave Republike Srbije - Upravom za izvršenje krivičnih sankcija i Upravnim sudom u Beogradu, kao sudom koji je nadležan i odlučuje po tužbama osuđenih lica koja se nalaze na izdržavanju kazni u pojedinim od ustanova za izvršenje krivičnih sankcija u Republici Srbiji. Aktivnosti su se odnosile i na prikupljanje statističkih podataka iz zatvorskih ustanova, kopija pojedinih presuda, odluka iz zatvorske materije, uvida u predmete u vezi sa zatvorskom populacijom i drugo.

TIM ZA MONITORING
ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA VALJEVO

Pripremu aktivnosti na projektu, obilazak posmatranih ustanova, istraživanje, kao i kompletan proces pripreme i publikovanja Izveštaja koji je pred nama, pripremili su članovi tima za monitoring Odbora za ljudska prava Valjevo

- Dr Dragan Obradović, sudija Višeg suda u Valjevu
- Ivana Šaković, diplomirana pravica
- Marija Nikolić, diplomirana pravica
- Saša Aleksić, advokat
- Aleksandar Perović, izvršni direktor Odbora za ljudska prava Valjevo

IZRAZI ZAHVALNOSTI

Aktivnosti istraživanja i monitoringa na programu LA JP ne bi bilo moguće sprovesti i realizovati bez razumevanja i podrške predstavnika relevantnih državnih institucija u Srbiji.

Stoga izražavamo zahvalnost Ministarstvu pravde i državne uprave Republike Srbije, Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, kao i Upravama KPZ za maloletnike Valjevo, KPZ za žene Požarevac i VPD Kruševac, na razumevanju i omogućavanju nesmetane realizacije našeg istraživanja.

Zahvaljujemo se Upravnom sudu u Beogradu na profesionalnoj i korektnoj saradnji i dostavljanju statističkih podataka i kopija dokumenata - upravnih sporova, čiji je osnov spora zatvorski, koji su nam omogućili zaokruživanje tematske celine našeg istraživanja.

METODOLOGIJA RADA

Metodologija koju je u svom radu primenjivao tim za monitoring obuhvatala je razgovor sa upravicima posmatranih ustanova i njihovim saradnicima, razgovor sa zaposlenim licima, intervju sa jednim brojem štićenika i štićenica posmatranih ustanova prema kojima je vođen disciplinski postupak, razgovor sa štićenicima i štićenicama u Odeljenjima pojačanog nadzora kao i lična zapažanja članova tima.

U jednom delu istraživanja, za dobijanje određenih saznanja vršena je obrada i analiza opšteg upitnika sa osnovnim podacima o ustanovi i posebnog upitnika koji se odnosio na disciplinske postupke, mere prinude i vanredne događaje. Ove upitnike su popunjavale stručne službe posmatranih ustanova a takođe su analizirane i presude Upravnog suda, čiji se predmet spora odnosio na potencijalno kršenje prava osuđenih lica.

_____.

U delu izveštaja koji je pred nama predstavljeni su rezultati istraživanja sa detaljnim osvrtom na stanje posmatranih oblasti u sve tri ustanove, kao i preporuke koje su proistekle na osnovu zatečenog stanja i neusklađenosti sa domaćim zakonodavstvom i međunarodnim standardima.

OPŠTE INFORMACIJE

KAZNENO POPRAVNI ZAVOD ZA MALOLETNIKE VALJEVO

Adresa zavoda: Loznički put bb, Valjevo

Kontakt telefon: 014/223 432

Datum posete: 17. i 21. oktobar 2013. godine

Razgovor vođen sa:

- Upravnikom zavoda
- Načelnicom službe opštih poslova
- Šefom odseka za pravne i administrativne poslove
- Načelnikom službe obezbeđenja
- Šest osuđenih lica protiv kojih je vođen disciplinski postupak

Izvršen je uvid u dokumentaciju i evidencije koje se vode u zavodu.

U KPZ za maloletnike u Valjevu je u vreme posete tima za monitoring boravilo 259 osuđenika.

Maloletnika, prema kalendarskom uzrastu, nije bilo, ali u zavodu je bilo 26 osuđenika prema kojima je izrečena kazna maloletničkog zatvora ili 10% od ukupnog broja osuđenika.

KAZNENO POPRAVNI ZAVOD ZA ŽENE POŽAREVAC

Adresa zavoda: Moše Pijade bb, Požarevac

Kontakt telefon: 012/220 853

Datum posete: 23. oktobar 2013. godine

Razgovor vođen sa:

- Upravnikom zavoda
- Zamenicom upravnika zavoda
- Načelnicom službe opštih poslova
- Tri osuđenice protiv kojih je vođen disciplinski postupak (od toga jedna osuđenica na izdržavanju kazne maloletničkog zatvora)

Izvršen je uvid u dokumentaciju i evidencije koje se vode u zavodu.

U KPZ za žene Požarevac je u vreme posete boravilo 290 osuđenica. Maloletnica, prema kalendarskom uzrastu, nije bilo, a prema jednoj osuđenici je izrečena kazna maloletničkog zatvora.

VASPITNO POPRAVNI DOM ZA MALOLETNIKE KRUŠEVAC

Adresa doma: Blagoja Parovića bb, Kruševac
Kontakt telefon: 037/27 960

Datum posete: 18. novembar 2013. godine

Razgovor vođen sa:

- Upravnikom doma
- Zamenikom upravnika doma
- Šeficom odseka za pravne i administrativne poslove
- Dva štićenika i jednom štićenicom protiv kojih je vođen disciplinski postupak, kao i sa četiri štićenika u Odeljenju pojačanog nadzora.

Izvršen je uvid u dokumentaciju i evidencije koje se vode u domu.

U VPD Kruševac, prema pismenim podacima, boravi 225 štićenika, a od tog broja 214 muškog i 11 ženskog pola.

Na dan posete tima za monitoring u domu se nalazilo 207 štićenika/ca, dok je 18 štićenika/ca po različitim osnovima van ustanove.

Od ukupnog broja štićenika/ca u vreme posete, prema kalendarskom uzrastu, 76 je maloletnika (71 muškog i pet ženskog pola). Ostalih 149 lica su u uzrastu preko 18 godina i to 143 muškog i šest ženskog pola.

INFORMISANJE O PRAVIMA I DOSTUPNOSTI PROPISA

Na osnovu dobijenih informacija od službenih lica ustanova koje su bili predmet našeg istraživanja, kao i na osnovu razgovora koji su vođeni sa pojedinim štićenicima/cama ovih ustanova, odnosno osuđenim licima, može se izvesti zaključak da su štićenici/ce odnosno osuđena lica uglavnom upoznata sa propisima i pravilima o kućnom redu u institucijama. Upoznaju se kako usmeno tako i pismeno, uglavnom od strane vaspitača tokom boravka u prijemnom odeljenju ali i od strane drugih osuđenih lica.

Po završetku boravka u prijemnim odeljenjima dostupnost propisa je nešto lošija u smislu da isti nisu dostupni u prostorijama za boravak i smeštaj osuđenih lica već u biblioteci ili kod vaspitača. U situaciji kada su propisi dostupni u štampanom obliku, vrlo brzo budu neupotrebljivi i uništeni od strane osuđenih lica.

Takođe, utvrđeno je da su dostupni primerci propisa na jezicima nacionalnih manjina, na pojedinim stranim jezicima – pre svega engleskom, a u KPZ za žene Požarevac u kome izdržavaju kazne maloletničkog zatvora i lica ženskog pola koja su krivična dela izvršili kao maloletnice odnosno u uzrastu mlađeg punoletnog lica, ukazano je na nedostatak propisa na srpskom jeziku – latinično pismo.

Ovakva situacija delimično ispunjava uslove propisane članom 14. Pravilnika o kućnom redu VPD (Sl. glasnik RS, br. 71/2006):

„Od prijema u dom maloletniku su na raspolaganju svi potrebni podaci o sadržaju programa, rasporedu, vremenu i mestu odvijanja obaveznih dnevnih i periodičnih aktivnosti, sadržaju postojećih obrazovnih, vaspitnih, okupacionih i rekreativnih programa, kao i sadržaju programa postojećih organizovanih slobodnih aktivnosti.

Maloletniku moraju biti dostupni osnovni pravni akti, kao što su Ustav Republike Srbije, Konvencija o pravima deteta, Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica (u daljem tekstu: Zakon), Krivični zakonik, Zakonik o krivičnom postupku, Zakon o izvršenju krivičnih sankcija i drugi pravni akti koje je doneo direktor Uprave za izvršenje zavodskih sankcija (u daljem tekstu: direktor Uprave).“

Takođe, ovakva situacija delimično ispunjava uslove propisane članom 22. i 73. Pravilnika o kućnom redu KPZ za maloletnike u Valjevu (Sl. glasnik RS, br. 71/2006), odnosno članom 43. Pravilnika o kućnom redu KPZ i okružnih zatvora (Sl. glasnik RS, br. 72/2010, 6/2012).

PREPORUKE

Kontinuirano proveravati dostupnost propisa i obezbediti ili doštampati dovoljan broj propisa koji nedostaju kako bi se ispunili uslovi predviđeni pravilnicima i zakonom.

Osnovne pravne akte učiniti dostupnim u zajedničkim prostorijama u kojima maloletnici/ce borave.

DOPISIVANJE

Član 75. ZIKS-a:

„Osuđeni ima neograničeno pravo na dopisivanje o svom trošku.“

Tim za monitoring Odbora za ljudska prava je u razgovoru sa osuđenim licima i službenim licima u KPZ za maloletnike Valjevo i KPZ za žene Požarevac, došao do zaključka da se dopisivanje obavlja uz poštovanje zakonskih odredbi i važećih pravilnika o kućnom redu u ovim zavodima.

Postupak dopisivanja obavlja se uglavnom tako da se pisma predaju u zatvorenoj koverti, ista se ubacuju u kutiju koja stoji na krugu ili se predaju redaru ili komandiru.

Sa druge strane, u VPD Kruševac postoje ozbiljnija kršenja zakonskih propisa u pogledu dopisivanja maloletnih štíćenika/ca doma.

Iz razgovora koji smo vodili, saznali smo da maloletnici/ce kad predaju pisma, ista predaju otvorena svom vaspitaču koji najpre pisma pročita i nakon toga ih pošalje. Ovi navodi su potvrđeni i od strane službenih lica.

Postoji osnovana sumnja da se ovakvim postupanjem krše:

Član 22. Pravilnika o kućnom redu VPD (Sl. glasnik RS, br. 71/2006):

*„Maloletniku se garantuje neograničeno pravo na dopisivanje. **Omot pisma niko ne sme otvoriti**, osim ako postoji sumnja da sadrži psihoaktivne supstance ili druge opasne materije kojima se može ugroziti izvršenje vaspitne mere ili narušiti bezbednost u domu. U tom slučaju omot pisma se u prisustvu maloletnika i vaspitača vaspitne grupe otvara, a pronađene supstance i druge opasne materije oduzimaju se.*

Ukoliko postoji sumnja da je prethodnim delatnostima učinjeno krivično delo, o tome se bez odlaganja obaveštava policija“

Član 8. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda - Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života (dokument je ratifikovala država Srbija).

- 1. Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.*
- 2. Javne vlasti neće se mešati u vršenje ovog prava sem ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, javne bezbednosti ili*

ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

Osim toga, ovakvim postupcima krši se i

Član 41. Ustava Republike Srbije

“ Tajnost pisama i drugih sredstava komuniciranja je nepovrediva.

Odstupanja su dozvoljena samo na određeno vreme i na osnovu odluke suda, ako su neophodna radi vođenja krivičnog postupka ili zaštite bezbednosti Republike Srbije, na način predviđen zakonom.”

Uprave sve tri posmatrane ustanove su navele da ni u jednoj ustanovi nema štićenika/ca odnosno osuđenih lica prema kojima je prvostepeni sud doneo odluku da se njihova pisma nadziru iz bezbednosnih i sigurnosnih razloga. Takođe, nema ni štićenika/ca odnosno osuđenih lica prema kojima je prvostepeni sud doneo odluku da im se uskrati dopisivanje iz bezbednosnih i sigurnosnih razloga.

PREPORUKA

Preispitati postojanje ovakve loše prakse u VPD Kruševac i omogućiti puno poštovanje zakonskih i ustavnih odredbi koje se odnose na zaštitu privatnosti osuđenih maloletnika/ca.

PRUŽANJE PRAVNE POMOĆI

Član 77. ZIKS-a:

„Osuđeni ima pravo na pravnu pomoć u vezi sa izvršenjem kazne zatvora a zavod je dužan da mu takvu pomoć pruža“.

U svim ustanovama koje su bile predmet monitoringa, pravnu pomoć osuđenim licima i štićenicima/cama pruža diplomirani pravnik, koji ne učestvuje u disciplinskim postupcima.

U svakoj ustanovi se vode različite evidencije pružene pravne pomoći.

U KPZ za maloletnike Valjevo ne postoji jasna ni jednoobrazna evidencija sa razvrstanim oblicima pružanja pravne pomoći, već pravnik u svesku beleži ime i prezime lica, datum i vrstu pravne pomoći koju je pružio.

U VPD Kruševac ne vodi se evidencija pružene pravne pomoći, a po rečima službenih lica pravna pomoć se odnosi samo na disciplinske postupke, dok neka druga pravna pitanja štićenici/ce postavljaju svojim vaspitačima.

Jedina knjiga evidencije pružene pravne pomoći se vodi u KPZ za žene u Požarevcu a svi podaci koji se unose u evidenciju su jasni i precizni.

PREPORUKA

Napraviti jasnu i jednoobraznu evidenciju u svim ustanovama o oblicima pružanja pravne pomoći.

POSETE BRANIOCA, PREDSTAVNIKA KONZULATA I ORGANIZACIJA ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA

U svim ustanovama koje su bile predmet monotoringa, posete branioaca, predstavnika konzulata i organizacija za zaštitu ljudskih prava se obavljaju u nekoj od kancelarija, jer ne postoje posebne prostorije predviđene za te namene. Posete ovih lica se obavljaju u kancelarijama službenih lica zavoda, u kojima su i članovi tima za monitoring obavili posete i razgovore sa štićenicima/cama i osuđenim licima.

Kancelarije u kojima se obavljaju posete se ne nadziru slušanjem i video nadzorom, što je potvrđeno od strane službenih lica, štićenika/ca i osuđenih lica.

U prostorijama Odeljenja pojačanog nadzora posmatranih ustanova, članovima tima za monitoring Odbora za ljudska prava Valjevo omogućen je nesmetan i poverljiv razgovor sa štićenicima/cama i osuđenim licima koja se nalaze u ovom

odeljenju, metodom slučajnog odabira od strane članova monitoring tima u posebnoj prostoriji bez prisustva službenih lica ustanove sa zatvorenim vratima.

PRITUŽBE I ŽALBE

Član 114. ZIKS-a:

„Osuđeni se može, radi ostvarivanja svojih prava, podneskom obratiti načelniku ili drugom ovlašćenom licu iz odgovorajuće službe zavoda.“

„...Osuđeni ima pravo pritužbe upravniku zavoda zbog povrede prava ili drugih nepravilnosti koje su u zavodu učinjene prema njemu.“

Član 114.a ZIKS-a:

„Ako osuđeni smatra da je njegovo pravo povređeno postupanjem upravnika, može podneti pritužbu direktoru uprave.“

U svim posmatranim ustanovama postoji različita praksa vođenja evidencija i postupanja po podnetim pritužbama i žalbama.

U KPZ za maloletnike Valjevo evidenciju o podnetim pritužbama i žalbama vodi služba matične evidencije.

Kada je o ovom zavodu reč, stiče se utisak da osuđeni ne razlikuju pritužbe i žalbe upravniku od ostalih oblika zaštite svojih prava a naročito sudskih oblika zaštite.

Razlog za nedovoljnu prepoznatljivost ovog oblika zaštite je u postojanju starog instituta „molbenog raporta“ kao oblika komunikacije sa upravnikom koji osuđeni koriste kako za ostvarivanje nekih prava tako i za pritužbe. Osuđeni na posebnom obrascu preko načelnice službe za tretman dostavljaju zahtev upravniku za razgovor i većina zahteva osuđenih se rešava usmeno i na licu mesta.

Po rečima jednog osuđenog, kada upravnik odobri zahtev to čini usmeno, dok kada odbija onda dobiju rešenje sa obrazloženjem.

U razgovoru sa zaposlenima u VPD u Kruševcu, došli smo do saznanja da se ne vodi evidencija pritužbi i žalbi jer u domu nema podnetih pritužbi i žalbi.

Sa druge strane, u upitnicima koje je popunila uprava doma i koji su dostavljeni timu za monitoring, navodi se da postoji evidencija pritužbi i žalbi i da je za period od 01.01 do 30.09.2013. godine podneto 10 pritužbi i žalbi, od tog broja pet pritužbi upravniku doma i pet pritužbi direktoru Uprave za izvršenje krivičnih sankcija. Ni u jednu od ovih deset pritužbi tim Odbora za ljudska prava nije ostvario uvid.

Situacija u KPZ za žene u Požarevcu je drugačija, obzirom da postoji donekle ujednačena praksa postupanja po pritužbama i žalbama. Zaposleni u stručnoj službi zavoda naveli su da sami štampaju obrazac pritužbe Zaštitniku građana i dele osuđenima.

Odbor za ljudska prava Valjevo

U zavodu postoji interna procedura o postupanju sa podnescima i pritužbama osuđenica. Uprava štampa i deli osuđenicama sledeće obrasce:

Žalba direktoru Uprave za izvršenje krivičnih sankcija,
Zahtev za obavljanje poverljivog razgovora sa upravnikom
zavoda,
Pritužba upravniku zavoda,
Pritužba direktoru Uprave za izvršenje krivičnih sankcija,
Podnesak načelniku službe ili drugom ovlašćenom licu iz
odgovarajuće službe zavoda.

U zavodu se vodi knjiga pritužbi, žalbi i drugi podnesci, evidencija podnesaka načelnicima službi i drugim ovlašćenim licima. Svi podaci u evidenciji su jasni i precizni.

Članovi tima Odbora za ljudska prava su obavešteni da se u zavodu vodi knjiga poverljivih razgovora sa upravnikom, ali u tu knjigu nije ostvaren uvid obzirom da se nalazila u kancelariji upravnika koji je bio odsutan u momentu kada je knjiga zatražena na uvid. Zaposleni nisu mogli da je pronađu.

Pojedina osuđena lica u razgovoru sa članovima tima su istakla da nikada ne dobiju pismen odgovor od upravnika zavoda, dok su neke osuđenice navele da su bile pozvane na razgovor sa upravnikom tek nakon dve nedelje po podnošenju pritužbe.

Član 114. st.4. ZIKS-a:

„Upravnik zavoda ili lice koje on ovlasti dužan je da ispita pritužbu osuđenog i da u roku od 15 dana donese rešenje.“

PREPORUKE

Uspostaviti evidenciju pritužbi upravniku gde će se na jasan i nedvosmislen način evidentirati pritužbe i žalbe osuđenih lica, odluka koja je doneta i datum donošenja odluke.

Odluke treba da budu obrazložene kao i da sadrže uputstvo o pravnom leku protiv odluke upravnika.

Umesto takozvanog „molbenog raporta“ informisati osuđena lica o oblicima i procedurama za zaštitu koji su im na raspolaganju.

DISCIPLINSKI POSTUPCI

Praksa vođenja disciplinskih postupaka u ustanovama koje su bile predmet monitoringa je prilično različita.

U KPZ Valjevo postupci se vode uz poštovanje zakonskih odredaba dok su u ostalim ustanovama primećena izvesna odstupanja.

Iz navedenih razloga je deo izveštaja koji sledi, a koji se odnosi na disciplinske postupke, razvrstan po ustanovama koje su bile predmet istraživanja.

DISCIPLINSKI POSTUPCI

KPZ ZA MALOLETNIKE VALJEVO

Nakon uvida u dokumentaciju o disciplinskim postupcima u KPZ Valjevo, kao i razgovora sa osuđenim licima protiv kojih je vođen disciplinski postupak, stiče se utisak da se isti vode profesionalno i uz poštovanje zakonskih odredaba.

Postupke vode: upravnik - za lakše disciplinske prestupe, odnosno, diplomirani pravnik – imenovan od strane direktora Uprave za izvršenje krivičnih sankcija za teže disciplinske prestupe.

Disciplinski postupci se evidentiraju u dve vrste knjiga – knjiga disciplinskog postupka i knjiga izrečenih mera.

Osuđenom licu se uz poziv za raspravu preko dostavnice dostavlja Zaključak o pokretanju disciplinskog postupka i Predlog za pokretanje disciplinskog postupka kao i Obaveštenje da imaju rok od tri dana za pripremu odbrane.

Na samom pozivu osuđeni se upoznaje sa pravom da može dobiti stručnu pomoć ili angažovati advokata.

U Zapisnik o disciplinskom postupku se unosi podatak da li je osuđeni tražio pravnu pomoć kao i da li je njegovom zahtevu udovoljeno.

Osuđena lica sa kojima je obavljen razgovor su potvrdila da su upoznata sa pravom na pravnu pomoć u disciplinskim postupcima i da im je pravnu pomoć pružio drugi pravnik a ne onaj koji je vodio postupak. Kažu, takođe, da im je u disciplinskim postupcima omogućeno da se izjasne o navodima u

predlogu za pokretanje disciplinskog postupka. Dokaze nisu predlagali, odnosno, iste su retko predlagali i to uglavnom druga osuđena lica kao svedoke, a izuzetno retko predlažu komandire kao svedoke. Osuđenom licu omogućeno da izvede dokaze – kada predlažu komandire ili instruktore a retko kad predlažu druge osuđene kao svedoke. Ne spore opravdanost vođenja disciplinskog postupka, pa nisu ni koristili pravna sredstva protiv donetih odluka. Osim toga smatraju da su pravna sredstva nedelotvorna u smislu da ne bi uticala na donetu odluku o sankciji za disciplinski prestup. Zbog toga, nisu ni tražili advokate u disciplinskom postupku.

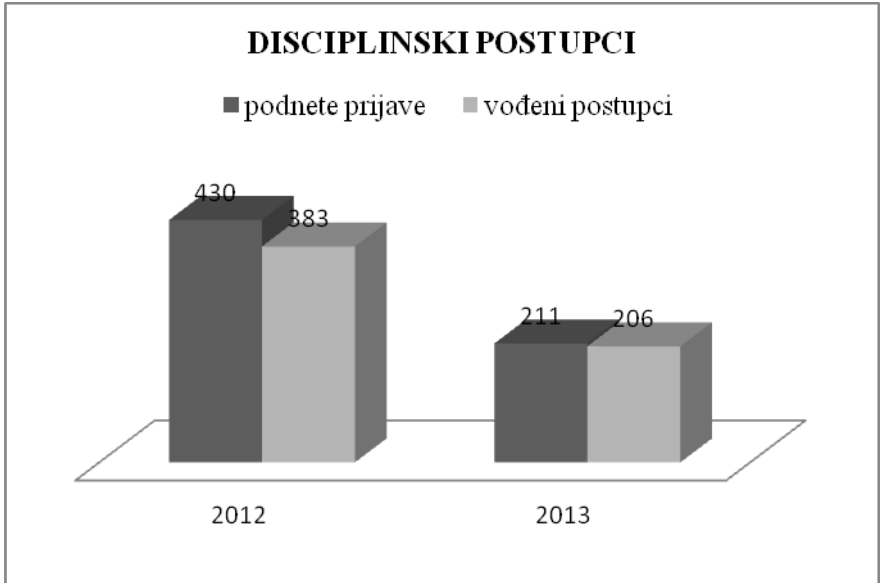
Omogućeno im je da pročitaju zapisnik pre potpisivanja, a upoznati su i sa pravom da njihove reči budu doslovno unete u zapisnik.

PODACI O VOĐENIM DISCIPLINSKIM POSTUPCIMA U KPZ ZA MALOLETNIKE U VALJEVU

Podaci koji slede dobijeni su od diplomiranog pravnika zaposlenog u zavodu, koji je od strane Uprave za izvršenje krivičnih sankcija imenovan za vođenje težih disciplinskih postupaka.

Tokom 2012. godine podneto je 430 disciplinskih prijava a vođena su 383 disciplinska postupka;

Tokom 2013. godine u periodu 1. januar - 30. septembar, podneta je 221 disciplinska prijava a vođeno je 206 disciplinskih postupaka.

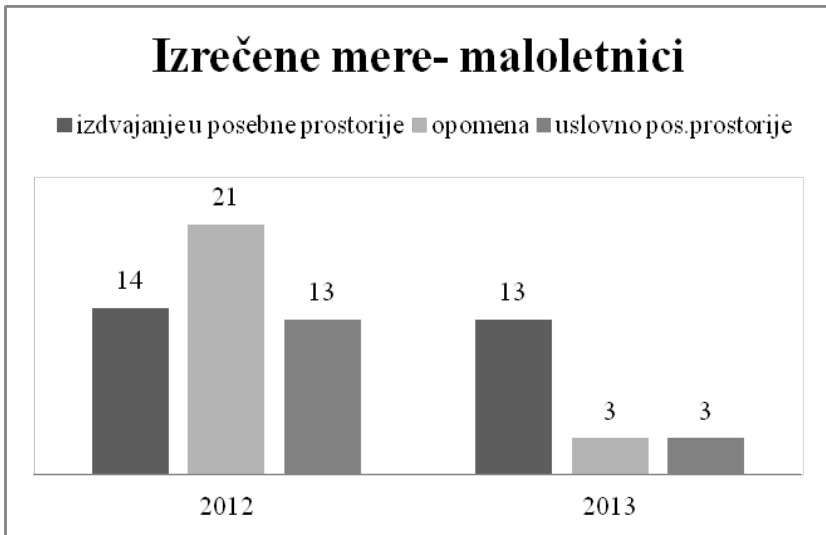
**PODACI O IZREČENIM DISCIPLINSKIM MERAMA
U KPZ ZA MALOLETNIKE U VALJEVU**

Na osnovu podataka dobijenih u monitoringu:

Tokom 2012.godine – prema ukupno 308 lica izrečene su disciplinske mere, a od toga je 48 lica prema kojima je izrečena kazna maloletničkog zatvora (21 opomena, 14

izdvajanja u posebne prostorije i 13 mera uslovnog izdvajanja u posebne prostorije);

Tokom 2013.godine u periodu 1. januar - 30. septembar, - prema ukupno 163 lica, izrečene su disciplinske mere, a od toga je 19 lica prema kojima je izrečena kazna maloletničkog zatvora (tri opomene, 13 izdvajanja u posebne prostorije i tri mere uslovnog izdvajanja u posebne prostorije).

Uvidom u knjigu evidencije koja se vodi u zavodu o izrečenim disciplinskim merama; evidenciju posebnih mera prinude u

zavodu, evidenciju mera prinude u zavodu i evidenciju vanrednih događaja u zavodu, kao i analizom dobijenih podataka iz opšteg i posebnog upitnika koji su popunjeni od strane uprave zavoda i dostavljeni timu za monitoring, zaključili smo da se dobijeni podaci dosta razlikuju, čak toliko da je u podacima dobijenim od strane ustanove navedeno da tokom posmatranog perioda nije bilo izrečenih mera prema maloletnicima.

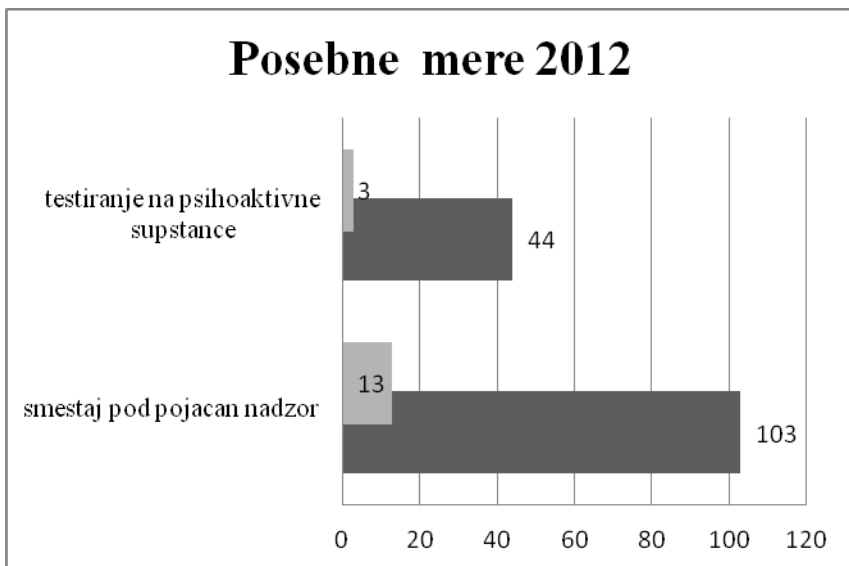
Očigledan primer za navedenu tvrdnju su podaci koji se razlikuju po osnovu dva različita metodološka načina njihovog prikupljanja. Pa tako podaci o izrečenim disciplinskim merama na osnovu popunjenog upitnika od strane Ustanove izgledaju ovako:

Tokom 2012. godine izrečene su disciplinske mere prema 332 osuđenika (prema 95 lica izrečena je mera upućivanja u samicu, prema tri lica oduzimanje dodeljenih posebnih prava i prema 153 lica ukor) a nije bilo izrečenih mera prema licima prema kojima je izrečena kazna maloletničkog zatvora.

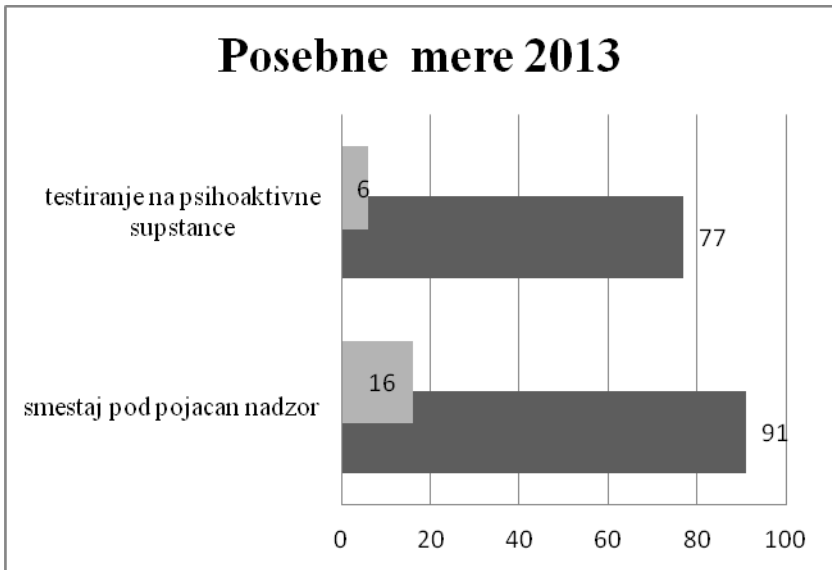
U periodu 1. januar - 30. septembar 2013. godine, izrečene su disciplinske mere prema ukupno 163 osuđenika (prema 89 lica izrečena je mera upućivanja u samicu, prema tri lica oduzimanje dodeljenih posebnih prava i prema 48 lica ukor), a nije bilo izrečenih mera prema licima prema kojima je izrečena kazna maloletničkog zatvora.

POSEBNE MERE U KPZ ZA MALOLETNIKE U VALJEVU

Na osnovu popunjenog upitnika od strane ustanove utvrđeno je da su tokom 2012. godine određene posebne mere i to: prema 103 lica smeštaj pod pojačan nadzor a od toga prema 13 lica kojima je izrečena kazna maloletničkog zatvora (približno 12% svih osuđenika), prema 44 lica je određeno testiranje na zarazne bolesti ili psihoaktivne supstance a od toga prema tri lica kojima je izrečena kazna maloletničkog zatvora (približno 7% svih osuđenika).

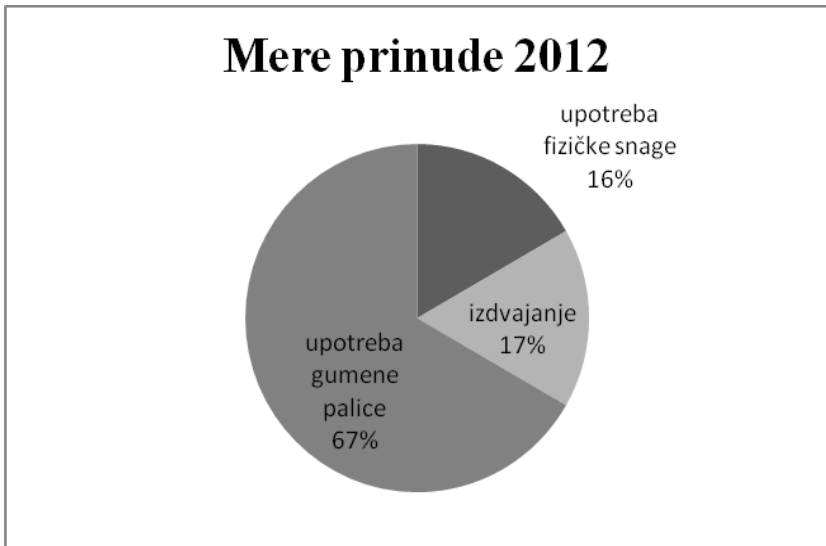

Prema istom izvoru u periodu 1. januar - 30. septembar 2013. godine, određene su posebne mere i to prema 91 licu smestaj pod pojačan nadzor a od toga prema 16 lica kojima je izrečena kazna maloletničkog zatvora (približno 18% svih osuđenika), prema 77 lica je određeno testiranje na zarazne bolesti ili psihoaktivne supstance a od toga prema šest lica kojima je izrečena kazna maloletničkog zatvora (približno 8% svih osuđenika).

MERE PRINUDE
U KPZ ZA MALOLETNIKE U VALJEVU

Na osnovu popunjenog upitnika od strane ustanove – osnovni podaci, utvrđeno je da su tokom 2012. godine primenjene mere prinude prema ukupno 12 osuđenika (prema dva lica (16%) primenjena je upotreba fizičke snage, prema dva lica (17%) izdvajanje i prema osam lica (67%) upotreba gumene palice, a nije bilo izrečenih mera prema licima prema kojima je izrečena kazna maloletničkog zatvora.

U periodu 1. januar - 30. septembar 2013. godine, mere prinude su primenjene prema ukupno tri osuđenika (prema jednom licu

izdvajanje i prema dva lica upotreba gumene palice), a nije bilo primenjenih mera prema licima prema kojima je izrečena kazna maloletničkog zatvora.

Ovi podaci se razlikuju od podataka dobijenih na osnovu popunjenog posebnog upitnika od strane ustanove – iz koga je utvrđeno da su tokom 2012. godine primenjene mere prinude prema ukupno 55 osuđenika (prema tri lica primenjena je upotreba fizičke snage, prema 28 lica izdvajanje i prema 24 lica upotreba gumene palice), **od čega su u 12 slučajeva u pitanju bila lica koja su osuđena na kaznu maloletničkog zatvora** (prema dva lica primenjena je upotreba fizičke snage, prema dva lica izdvajanje i prema osam lica upotreba gumene palice).

U posmatranom periodu tokom 2013. godine mere prinude su primenjene prema ukupno 35 osuđenika (prema 15 licu

Odbor za ljudska prava Valjevo

izdvajanje, prema 18 lica upotreba gumene palice i prema dva lica upotreba vatrenog oružja), **od čega su u tri slučaja u pitanju bila lica koja su osuđena na kaznu maloletničkog zatvora** (prema jednom licu izdvajanje, prema dva lica upotreba gumene palice).

VANREDNI DOGAĐAJI U KPZ ZA MALOLETNIKE U VALJEVU

Na osnovu popunjenog upitnika od strane ustanove – osnovni podaci utvrđeno je:

da je tokom 2012. godine bilo 34 vanredna događaja u kojima je učestvovalo 34 lica i to: jedan napad na službeno lice, šest nasilja među zatvorenicima, 13 samopovređivanja (10 gutanja i tri sečenja), devet objavljenih štrajkova glađu - odbijanje zavodske hrane, jedan pronalazak nedozvoljenih predmeta (mobilni telefon);

da je u periodu 1. januar - 30. septembar 2013. godine, bilo pet vanrednih događaja u kojima je učestvovalo pet lica i to: jedno nasilje među zatvorenicima, dva samopovređivanja, jedno prouzrokovanje materijalne štete i jedno odbijanje hrane.

U svim slučajevima upravnik ustanove je obavešten o vanrednom događaju telefonom iz službe obezbeđenja.

Na osnovu popunjenog posebnog upitnika od strane ustanove – detaljni podaci utvrđeno je sledeće:

da je tokom 2012. godine bilo 28 samopovređivanja (15 gutanja, 11 sečenja, ostalih slučajeva - dva) od čega su u 13 slučajeva u pitanju bila lica koja su osuđena na kaznu maloletničkog zatvora; 147 slučajeva odbijanje zavodske hrane od čega su u devet slučajeva u pitanju bila lica koja su osuđena na kaznu maloletničkog zatvora; pet slučajeva pronalazaka hladnog oružja – ukupno šest komada; tri slučaja pronalaska opojnih droga – ukupno četiri grama; 48 slučajeva pronalazaka nedozvoljenih predmeta - ukupno 52 mobilna telefona, u jednom slučaju u pitanju je bilo lice koje je osuđeno na kaznu maloletničkog zatvora kod koga je pronađen jedan mobilni telefon; 11 slučajeva pronalazaka predmeta tipa grejača, kuvala za kafu i sl. – ukupno 31 komad;

da je u periodu 1. januar - 30. septembar 2013. godine, bilo tri slučaja samopovređivanja (dva sečenja, jedno gutanje) od čega je u jednom slučaju u pitanju bilo lice koje je osuđeno na kaznu maloletničkog zatvora; 53 slučaja odbijanja zavodske hrane od čega je u jednom slučaju u pitanju bilo lice koje je osuđeno na kaznu maloletničkog zatvora; dva slučaja pronalazaka hladnog oružja – ukupno šest predmeta; tri slučaja pronalaska nedozvoljenih medikamenata, tableta i sl. – ukupno 397 komada; 26 slučajeva pronalaska nedozvoljenih predmeta - ukupno 30 mobilnih telefona;

devet slučajeva pronalaska predmeta tipa grejača, kuvala za kafu i sl. – ukupno 24 komada.

PREPORUKE

Potrebno je usaglasiti brojčane podatke o izrečenim disciplinskim merama, posebnim merama prinude u zavodu, merama prinude u zavodu i vanrednim događajima u zavodu, jer postoje značajne razlike u podacima dobijenim različitim metodologijama prikupljanja podataka u okviru monitoringa ustanove, što može dovesti u sumnju validnost dobijenih podataka.

Izdvojiti podatke koji se odnose na maloletnike uspostavljanjem posebnih evidencija ili odgovarajućim označavanjem u okviru postojećih evidencija.

SMEŠTAJ POD POJAČANI NADZOR U KPZ ZA MALOLETNIKE U VALJEVU

Prostor za smeštaj osuđenika pod pojačani nadzor – odeljenje pojačanog nadzora nalazi se u krugu ustanove. Predstavlja zasebnu celinu - prizemnu zgradu opasanu posebnim zidom i metalnom kapijom. U trenutku posete – monitoringa u prostorijama za pojačan nadzor bilo je smešteno 29 lica.

DISCIPLINSKI POSTUPCI

KPZ ZA ŽENE POŽAREVAC

Nakon uvida u dokumentaciju o disciplinskim postupcima u KPZ za žene u Požarevcu kao i razgovora sa osuđenicama protiv kojih je vođen disciplinski postupak, stiče se utisak da se isti vode profesionalno i uz poštovanje zakonskih odredaba.

Postupke vode i po predmetima postupaju dve diplomirane pravnice. Načelnica službe opštih poslova je diplomirana pravica i postupa kao predsednik disciplinske komisije, a druga diplomirana pravica pruža pravnu pomoć. Kada su u pitanju lakši disciplinski prestupi druga diplomirana pravica postupa po tim predmetima.

Svi spisi se vode izuzetno uredno i sa detaljnim popisom spisa. Osuđenicama se uz Poziv za raspravu preko dostavnice dostavlja Zaključak o pokretanju disciplinskog postupka i Predlog za pokretanje disciplinskog postupka i ostavlja im se uvek dovoljno vremena za pripremu odbrane – duže od tri dana.

U zapisnik o disciplinskom postupku se unosi tipska rečenica: „da je obavestena u smislu člana 161. ZIKS-a da ima pravo na stručnu pravnu pomoć, da istu želi – ne želi...“ ali ni u jednom Zapisniku u koji je izvršen uvid nije obeleženo kako se osuđenica po tome izjasnila – da li želi ili ne želi stručnu pravnu pomoć.

U tipskom obrascu Zapisnika o disciplinskom postupku uočen je, posle konstatacije da je rasprava zaključena kada je komisija donela rešenje, tekst sledeće sadržine: „ Osuđenica _____, je – nije učinila disciplinski prestup iz člana... Pravilnika o disciplinskim prestupima ...“ ali ni u jednom Zapisniku nije obeleženo da li je ili nije osuđenica učinila navedeni disciplinski prestup zbog koga je i pokrenut postupak protiv nje.

Osuđena lica sa kojima je obavljen razgovor su potvrdila da su upoznata sa pravom na pravnu pomoć u disciplinskim postupcima i da im je pravnu pomoć pružio drugi pravnik a ne onaj koji je vodio postupak, a uglavnom nisu znali za mogućnost da angažuju advokata u disciplinskom postupku. Kažu, da im je u disciplinskim postupcima uglavnom omogućeno da se izjasne o navodima u predlogu za pokretanje disciplinskog postupka, a dokaze nisu predlagali odnosno iste su retko predlagali. Ne spore opravdanost vođenja disciplinskog postupka, pa uglavnom nisu ni koristili pravna sredstva protiv donetih odluka, odnosno to su izuzetno retko činili. Osim toga smatraju da su pravna sredstva nedelotvorna u smislu da ne bi uticala na donetu odluku o sankciji za disciplinski prestup. Zbog toga, oni koji su znali za mogućnost da angažuju advokata nisu ni tražili advokate u disciplinskom postupku.

Osuđena lica sa kojima je obavljen razgovor navode da im nije omogućeno da pročitaju Zapisnik pre potpisivanja, s tim što u tom pogledu navode različite razloge zašto im to nije omogućeno – zato što ne znaju ćirilicu odnosno zbog toga što im je od strane predsednika disciplinske komisije rečeno da ne mogu da pročitaju Zapisnik pre potpisivanja.

PREPORUKE

U slučaju pokretanja i vođenja disciplinskog postupka protiv stranih državljana koji se nalaze na izdržavanju kazne i koji govore odnosno razumeju srpski jezik u Zapisniku i u Odluci koristiti srpski jezik – ćirilično odnosno latinično pismo u zavisnosti od zemlje porekla stranog državljanina.

Osuđena lica pre početka disciplinskog postupka upoznati i sa pravom na pravnu pomoć koju može da im pruži advokat, a ne samo diplomirani pravnik iz zavoda.

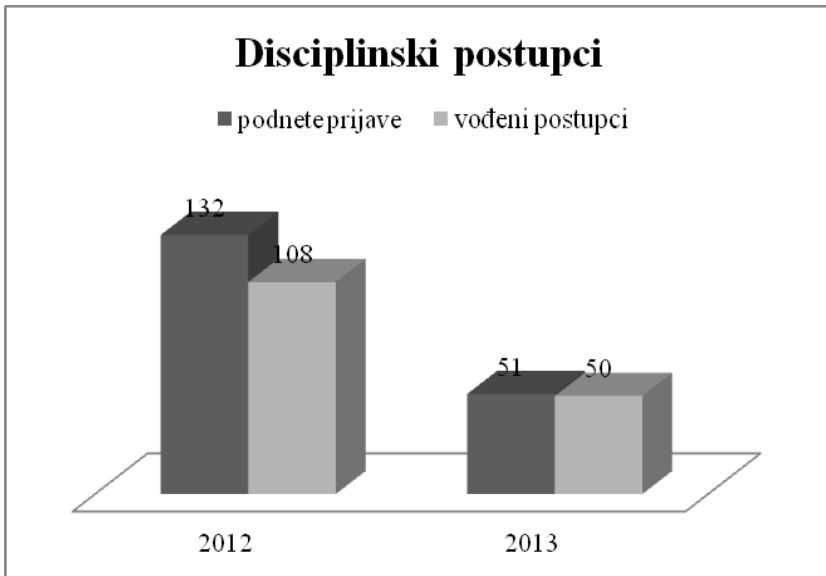
Ukoliko se koriste tipske formulacije u Zapisniku, onda sva mesta u Zapisniku gde postoje alternative u tekstu moraju da budu nedvosmisleno jasno obeležena (označena).

PODACI O VOĐENIM DISCIPLINSKIM POSTUPCIMA U KPZ ZA ŽENE U POŽAREVCU

Na osnovu popunjenog posebnog upitnika od strane ustanove utvrđeno je:

Tokom 2012. godine učinjeno je 132 disciplinska prestupa a vođeno je 108 disciplinskih postupaka

U periodu 1. januar - 30. septembar 2013. godine, učinjen je 51 disciplinski prestup a vođeno je 50 disciplinskih postupaka.

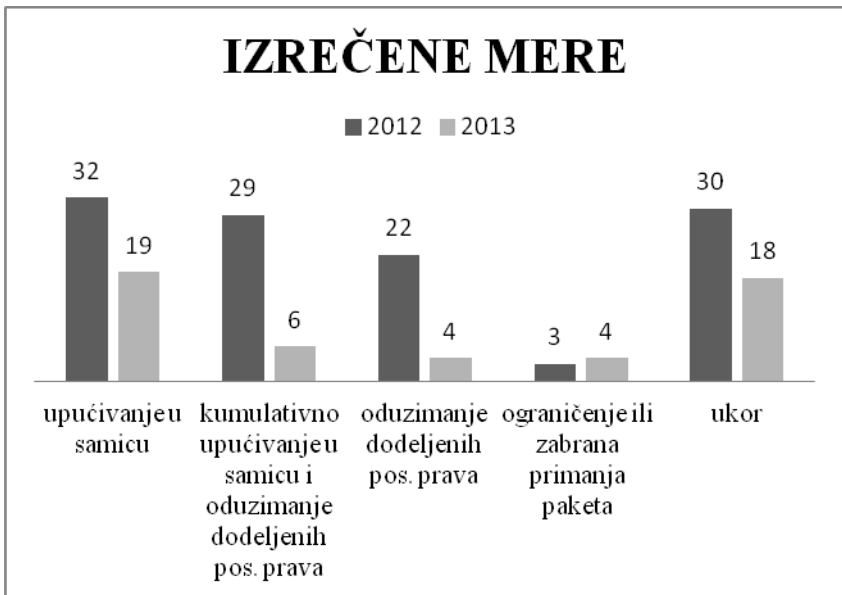

PODACI O IZREČENIM DISCIPLINSKIM MERAMA U KPZ ZA ŽENE U POŽAREVCU

Na osnovu popunjenog upitnika od strane ustanove utvrđeno je:

Tokom 2012. godine izrečene su disciplinske mere prema 116 osuđenica i to: prema 32 lica izrečena je mera upućivanja u samicu, prema 29 lica izrečena je mera kumulativno bezuslovno upućivanje u samicu, prema 22 lica izrečena je mera oduzimanje dodeljenih posebnih prava, prema tri lica mera ograničenje i zabrana primanja paketa i prema 30 lica ukor;

U periodu 1. januar - 30. septembar 2013. godine, izrečene su disciplinske mere prema 51 osuđenici i to: prema 19 lica izrečena je mera upućivanja u samicu, prema četiri lica izrečena je mera uslovno upućivanja u samicu, prema šest lica izrečena je mera kumulativno bezuslovno upućivanje u samicu, prema četiri lica mera ograničenje i zabrana primanja paketa i prema 18 lica ukor.

Metodi saznanja koje je koristio tim za monitoring bio razgovor sa službenim licima u zavodu, razgovor sa osuđenim licima i popunjavanje upitnika koji su dostavljeni upravi zavoda. Iz analize metoda koje su korišćene može se zaključiti da se iz

Odbor za ljudska prava Valjevo

dobijenih brožanih podataka iz razgovora sa službenim licima i podaci iz popunjenih upitnika značajno razlikuju te dovode u sumnju validnost dobijenih podataka.

POSEBNE MERE PRINUDE U KPZ ZA ŽENE U POŽAREVCU

Na osnovu popunjenog upitnika od strane ustanove utvrđeno je da se u zavodu vodi evidencija posebnih mera prinude u zavodu.

U oba posmatrana perioda nije bilo primene posebnih mera prema nijednom licu koje je osuđeno na kaznu maloletničkog zatvora.

MERE PRINUDE U KPZ ZA ŽENE U POŽAREVCU

U zavodu se vodi evidencija mera prinude. Podaci koji se unose u evidenciju su ime, prezime i zvanje zaposlenog koji je upotrebio meru prinude, mera prinude, datum i vreme upotrebe mere prinude, ime i prezime lica nad kojim je primenjena mera prinude, status lica nad kojim je upotrebljena mera prinude, razlog upotrebe mere prinude, prestanak upotrebe mere prinude, način upotrebe mere prinude, posledice koje su nastale upotrebom mere prinude, prisutnost drugih lica i datumi i vreme lekarskog pregleda.

Uvidom u evidenciju, osuđeno lice je pregledano od strane lekara nakon izvršenja mere prinude u skladu sa zakonom.

U oba posmatrana perioda nije bilo primene mera prinude prema nijednom licu koje je osuđeno na kaznu maloletničkog zatvora.

Prilikom analize dobijenih podataka, došlo se do saznanja da se bitno razlikuju podaci koji su dobijeni popunjavanjem opšteg i posebnog upitnika od strane uprave zavoda.

VANREDNI DOGAĐAJI
U KPZ ZA ŽENE U POŽAREVCU

U zavodu se vodi evidencija vanrednih događaja - incidenata.

U svim slučajevima upravnik ustanove je obavješten o vanrednom događaju telefonom iz službe obezbeđenja procedura službe za obezbeđenje. Nakon toga se šalje vanredni izveštaj operativnom centru Uprave za izvršenje krivičnih sankcija.

Analizom podataka koji su dobijeni popunjavanjem opšteg i posebnog upitnika od strane uprave zavoda, došlo se do saznanja da se broježani podaci o vanrednim događajima u zavodu bitno razlikuju.

PREPORUKA

Potrebno je usaglasiti broježane podatke o izrečenim disciplin-skim merama, primeni mera prinude i vanrednim događajima u Kazneno-popravnom zavodu za žene Požarevac.

**SMEŠTAJ POD POJAČANI NADZOR
U KPZ ZA ŽENE U POŽAREVCU**

Prostor za smeštaj osuđenica pod pojačani nadzor – odeljenje pojačanog nadzora nalazi se u ograđenom krugu ustanove. U trenutku posete – monitoringa u prostorijama za pojačan nadzor smešteno je pet osuđenica, a osim toga dve osuđenice su smeštene u samicu. Među njima nema osuđenica u odnosu na koje je izrečena kazna maloletničkog zatvora.

U zavodu se vodi knjiga evidencije obilaska smeštaja pod pojačan nadzor.

DISCIPLINSKI POSTUPCI

VP DOM KRUŠEVAC

U disciplinskim postupcima postupaju dva lica - diplomirana pravica i diplomirani psiholog. Jedna diplomirana pravica postupa kao predsednik disciplinske komisije za teže disciplinske prestupe uz dva člana komisije, a drugi diplomirani pravici pružaju pravnu pomoć.

Kada su u pitanju lakši disciplinski prestupi diplomirani psiholog koji radi kao vaspitač imenovan je od strane upravnika kao lice koje vodi lakše disciplinske prestupe. Dobili smo i odgovarajuću pismenu dokumentaciju koja se odnosi na disciplinske komisije i njihove članove (rešenja od 11.2.2013. godine i od 21.8.2013.godine), kao i rešenje o formiranju

Stručnog tima VPD u Kruševcu za razvrstavanje i ostvarivanje programa maloletnika. Osim toga, postoje u ustanovi još tri lica – diplomirana pravnik u službi za pružanje pravne pomoći.

Na osnovu podataka dobijenih od službenih lica saznaju se pojedine karakteristike disciplinskog postupka koji se vodi prema štíćenicima/cama.

Omogućena im je pravna pomoć, odmah, uvek, prilikom uzimanja prve izjave i tokom postupka bez obzira da li je u pitanju lakši ili teži disciplinski prestup. Po podnošenju prijave za učinjeni prestup maloletnik/ca daje pismenu izjavu koju mu/joj uzima pravnik, koji mu/joj se dodeljuje kao lice za pružanje stručne pravne pomoći, što nije u skladu sa odredbom člana 84.st.3. Pravilnika o kućnom redu VP doma kojom odredbom je predviđeno da ova lica zadužena za pružanje pravne pomoći budu prisutna u momentu prve izjave od maloletnika od strane podnosioca predloga za pokretanje disciplinskog postupka.

Ova stručna pomoć je za maloletnika/cu obavezna, a pružaju je tri diplomirana pravnik određena Rešenjem upravnika. Štíćenicima/cama se uvek dostavlja uz Poziv za raspravu i Predlog za pokretanje disciplinskog postupka, uvek imaju rok od oko osam dana do ročišta u disciplinskom postupku jer se uvek u jednom danu zakazuje više – nekoliko postupaka; omogućeno im je da se izjasne o navodima iz predloga za pokretanje disciplinskog postupka, mogu da predlože dokaze ukoliko žele što oni retko čine – izuzetno retko predlažu komandire kao svedoke; omogućeno im je da izvedu dokaze – kada predlažu komandire, a retko kad predlažu druge štíćenike/ce kao svedoke – jer je to bespredmetno zbog njihove solidarnosti, pozivaju jedan drugog – a to je gubljenje vremena; omogućeno im je da

po završetku disciplinskog postupka pročitaju Zapisnik i da iznesu primedbe ukoliko ih imaju na Zapisnik, znaju da mogu da traže branioca ali da istog ne traže; u Zapisnik o pokretanju disciplinskog postupka unose se podaci o tome da li je pružena pravna pomoć i to lice obavezno potpisuje Zapisnik.

Nakon uvida u dokumentaciju o disciplinskim postupcima koja se nalaze u dosijeima svakog štićenika/ce VP doma, zajedno sa celokupnom dokumentacijom koja se odnosi na pojedinog štićenika/cu, gde svaki disciplinski spis ima svoj omot spisa kome sa prve unutrašnje strane nedostaje popis spisa, kao i razgovora sa predsednicom disciplinske komisije i štićenicima/cama prema kojima je vođen disciplinski postupak, uočeno je sledeće:

Štićenici/ce sa kojima je obavljen razgovor nisu pokazali da razumeju sam pojam i tok disciplinskog postupka, i uglavnom su koristili termin raport. Na osnovu opisa postupka jasno je da ne razlikuju disciplinski postupak i učesnike u njemu. Na pitanje ko je sve prisutan tokom disciplinskog postupka daju različite izjave, nadzornik, vaspitač, neki šef itd... Kažu da im je u disciplinskim postupcima omogućeno da se izjasne o navodima u predlogu za pokretanje disciplinskog postupka, dokaze nisu predlagali, a Zapisnik su potpisivali bez primedbi. Nisu upoznati/te sa mogućnostima da traže branioca – advokata u disciplinskom postupku. Uglavnom izjavljuju da se vaspitač dogovori sa ostalim učesnicima u postupku i da im se onda saopšti kazna. Izjavljuju da su Rešenja dobili, Žalbe nisu ulagali jer ne negiraju svoju krivicu. Time potvrđuju izjave službenih lica da na rešenja disciplinske komisije nije bilo izjavljenih žalbi, zbog čega u VP domu ne postoji posebna knjiga žalbi.

Ostvaren je uvid u više dosijea u kojima su se nalazili - disciplinska prijava, izjava maloletnika/ce, Predlog za pokretanje disciplinskog postupka, Zaključak o pokretanju, Poziv za maloletnika/cu, a takođe obavljani su i razgovori sa pojedinim štíćenicima/cama prema kojima je vođen ili je bio u toku disciplinski postupak.

Na osnovu ovog uvida nije jasno da li postupku prisustvuju sva lica navedena u članu 85. Pravilnika s obzirom da u svim predmetima u koje je izvršen uvid ima isti nedostatak - nije konstatovano prisustvo vaspitača u toku disciplinskog postupka na raspravi i nema njegovog potpisa na Zapisniku !

Nakon uvida u dokumentaciju o disciplinskim postupcima kao i razgovora sa štíćenicima/cama prema kojima je vođen disciplinski postupak, **stiće se utisak da se disciplinski postupci vode uglavnom formalno, obzirom na prvu izjavu koju je štíćenik/ca dao/la pravniku koji vodi pravnu pomoć, bez prisustva vaspitača na raspravi i uz prethodno postignut dogovor između vaspitača i disciplinske komisije o Odluci koja će biti doneta prema štíćeniku/ci.**

Na osnovu navedenog jasno je da maloletnici/ce usled svoje psihofizičke nezrelosti i nedostatka obrazovanja ne razlikuju disciplinski postupak i ne prepoznaju adekvatno svoju ulogu i svoja prava u tom postupku, kao ni ulogu službenih lica u istom, što može biti nedostatak za zaštitu prava maloletnika/ca u punom obimu.

PREPORUKE

Neophodno je maloletnicima/cama pojasniti tok i učesnike disciplinskog postupka, kao i njihova prava u postupku, definisati ko uzima izjavu od maloletnika/ce, obezbediti prisustvo svih lica u smislu člana 85. Pravilnika o kućnom redu VPD Kruševac (Sl. glasnik RS, br. 71/2006) u postupku na raspravi i to formalno konstatovati potpisima svih prisutnih na raspravi na Zapisniku.

Štićenike/ce prema kojima se vodi disciplinski postupak pre početka istog upoznati i sa pravom na pravnu pomoć koju može da im pruži advokat, a ne samo diplomirani pravnik iz doma.

Ukoliko se koriste tipske formulacije u Zapisniku, onda sva mesta u Zapisniku gde postoje alternative u tekstu moraju da budu nedvosmisleno jasno obeležena (označena).

Potrebno je u VP domu formirati knjigu žalbi, bez obzira da li će biti ili ne izjavljenih žalbi na rešenja disciplinske komisije.

PODACI O VOĐENIM DISCIPLINSKIM POSTUPCIMA
U VP DOMU KRUŠEVAC

U domu se vodi knjiga disciplinskih postupaka. Nakon uvida u knjigu utvrdili smo da je u 2012. godini evidentirano da su vođena 424 disciplinska postupka, a da je u 2013. godini do 30. septembra, vođeno 339 disciplinskih postupaka.

Na dan monitoringa upisano je ukupno 369 disciplinskih postupaka, poslednji sa datumom 15.11.2013. godine.

Osim ove evidencije postoji još jedna knjiga koja se vodi, Delovodnik matične službe – disciplinski prestupi.

Na osnovu podataka koje je tim za monitoring dobio nakon uvida u knjige evidencija i popunjenih opštih i posebnih upitnika od strane uprave VP doma, došlo se do zaključka da se broježani podaci razlikuju.

PODACI O IZREČENIM DISCIPLINSKIM MERAMA
U VP DOMU KRUŠEVAC

Na osnovu popunjenog i analiziranog upitnika od strane uprave ustanove utvrđeno je:

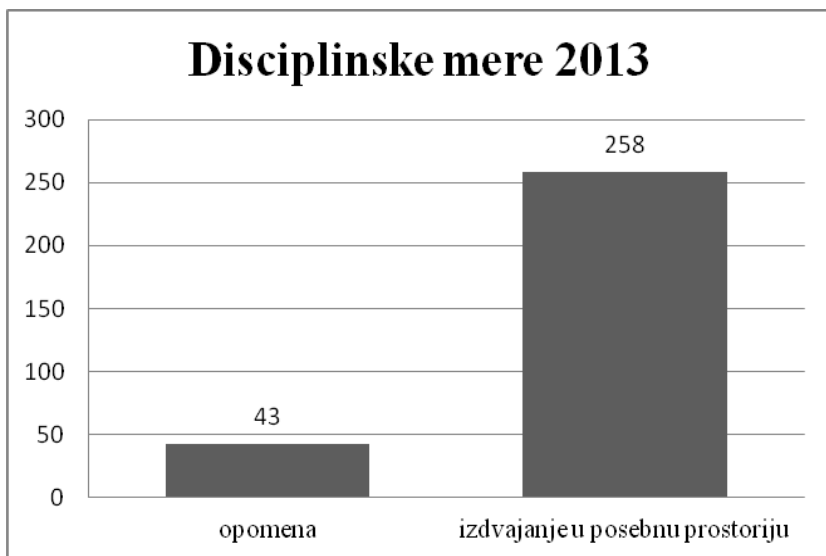
Od ukupno izrečenih mera šticienicima/ca tokom 2012. godine, 330 ili 83% izrečena je mera izdvajanje u posebnu

prostoriju, 45 ili 12% mera uslovno oduzimanje dodeljenih pogodnosti i u 20 slučajeva ili 5% izrečena je mera opomena.

Od ukupno izrečenih mera u periodu 1. januar - 30. septembar 2013. godine, bilo je 258 ili 86% mera izdvajanje u posebnu prostoriju i 43 ili 14% mera izricanje opomene.

Na osnovu popunjenog posebnog upitnika od strane uprave ustanove – detaljni podaci utvrđeno je:

Tokom 2012. godine, izrečene su disciplinske mere prema 380 štićenika/ca. Od tog broja prema 309 lica izrečena je mera upućivanja u samicu, prema šest lica izrečena je mera uslovno upućivanja u samicu, prema 45 lica izrečena je mera uslovno oduzimanje pogodnosti i prema 20 lica primenjena je mera ukor.

U periodu 1. januar - 30. septembar 2013. godine, izrečene su disciplinske mere prema ukupno 285 štićenika/ca. Od tog broja prema 243 lica izrečena je mera upućivanja u samicu, prema 13 lica izrečena je mera uslovno upućivanje u samicu,

prema sedam lica izrečena je mera uslovno oduzimanje pogodnosti i prema 22 lica mera ukor.

U posmatranom periodu bilo je i obustava disciplinskog postupka prema pojedinim štićenicima/cama i to šest obustava disciplinskog postupka tokom 2012. godine i šest obustava disciplinskog postupka u periodu 1. januar - 30. septembar 2013. godine.

U VP domu se vodi evidencija primene posebnih mera u domu, evidencija primena mera prinude i evidencija vanrednih događaja. Na osnovu popunjenog opšteg i posebnog upitnika od strane uprave, tim za monitoring je došao do saznanja da se podaci značajno razlikuju.

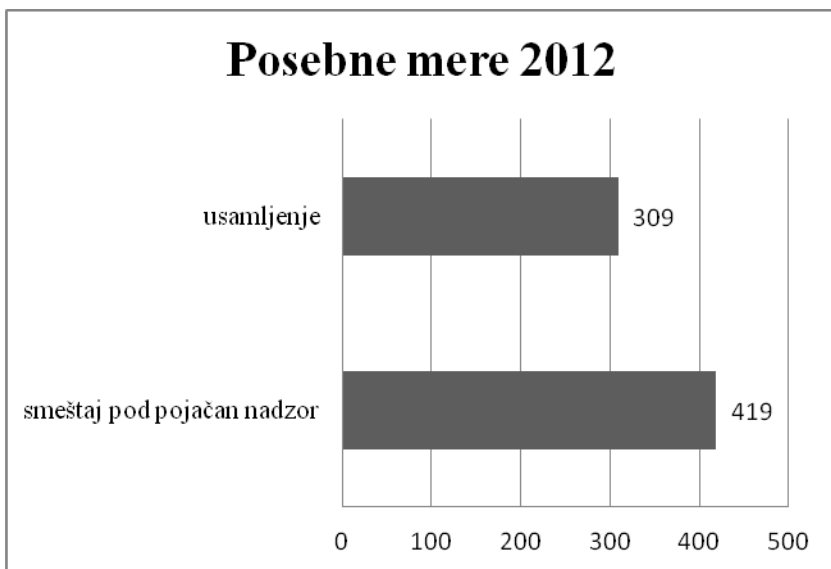
PREPORUKA

Potrebno je usaglasiti brojčane podatke o vođenim disciplinskim postupcima, izrečenim disciplinskim merama, vanrednim događajima u VP domu koji se daju jer postoje značajne razlike u podacima dobijenim tokom monitoringa i pismenih, naknadno dostavljenih podataka koji mogu dovesti u sumnju validnost dobijenih podataka.

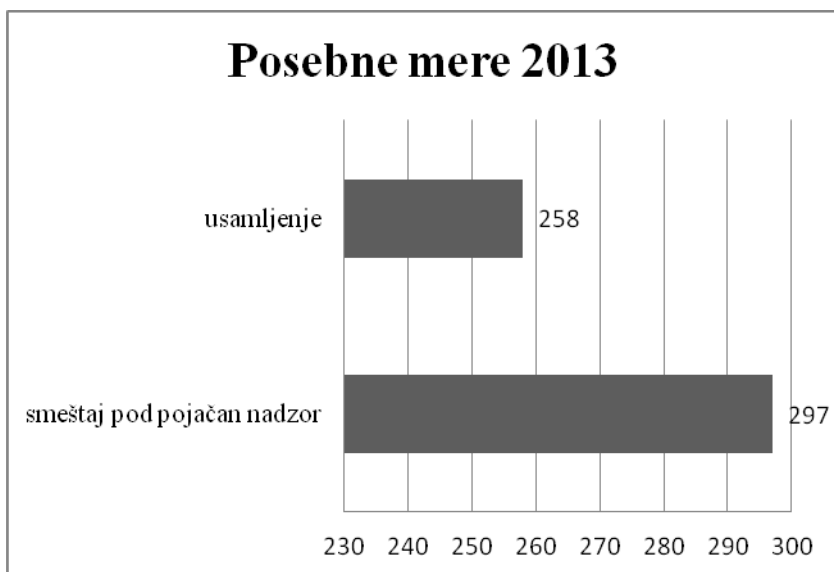
POSEBNE MERE U VP DOMU KRUŠEVAC

Na osnovu popunjenog upitnika od strane Ustanove utvrđeno je:

Da su tokom 2012. godine izrečene posebne mere u 728 slučajeva i to: mera smeštaj pod pojačan nadzor 419 puta ili 57% i mera usamljenje u 309 slučajeva ili 43%.

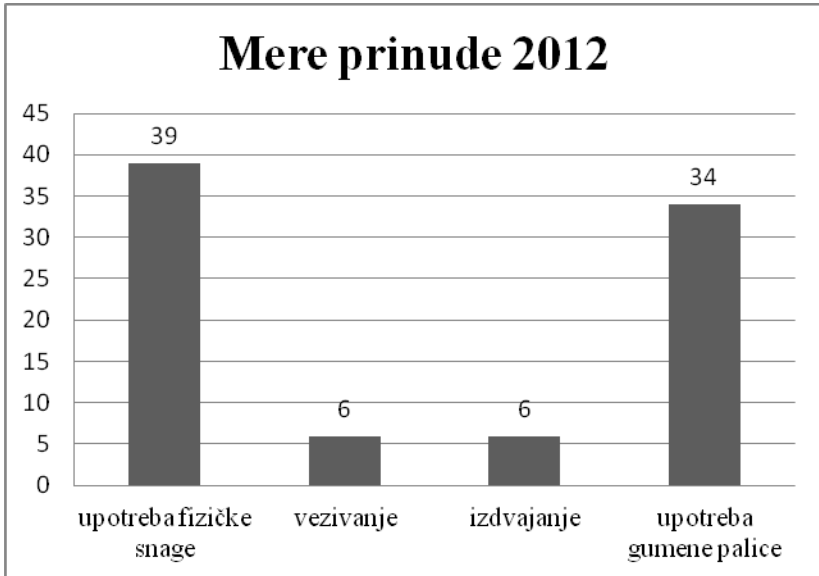
Da su u periodu 1. januar - 30. septembar 2013. godine, izrečene posebne mere u 555 slučajeva i to: mera smeštaj pod pojačan nadzor u 297 navrata ili 53% i mera usamljenje u 258 slučajeva ili 47%.

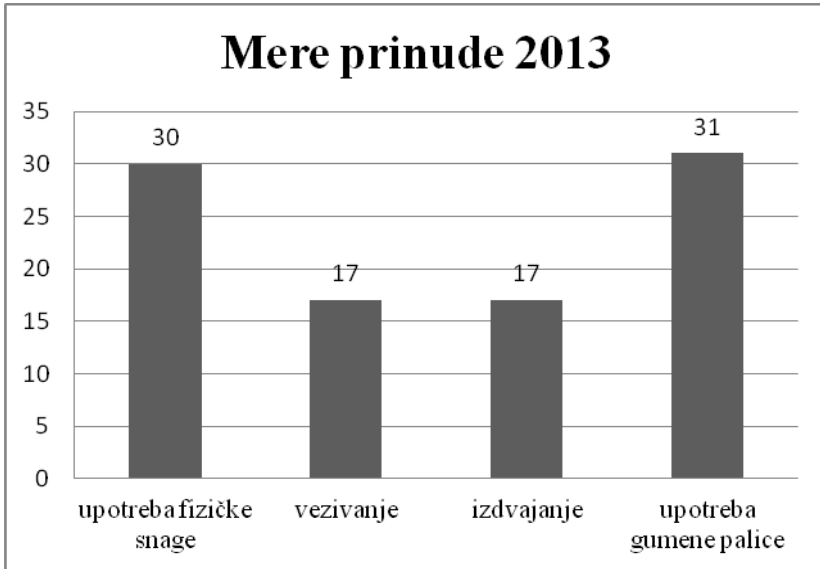
MERE PRINUDE U VP DOMU KRUŠEVAC

Na osnovu popunjenog upitnika od strane Ustanove – osnovni podaci utvrđeno je:

Da su tokom 2012. godine primenjene mere prinude prema ukupno 85 štićenika i to: prema 39 lica (46%) primenjena je upotreba fizičke snage, prema šest lica (7%) primenjeno je vezivanje, prema šest lica (7%) primenjeno je izdvajanje i prema 34 lica (40%) primenjena je upotreba gumene palice.

Da su u periodu 1. januar - 30. septembar 2013. godine, primenjene mere prinude prema ukupno 95 štićenika i to: prema 30 lica (32%) primenjena je upotreba fizičke snage, prema 17 lica (18%) primenjeno je vezivanje, prema 17 lica (18%) primenjeno je izdvajanje i prema 31 licu (32%) primenjena je upotreba gumene palice.

Na osnovu popunjenog posebnog upitnika od strane ustanove – detaljni podaci utvrđeno je:

Da su tokom 2012. godine primenjene mere prinude prema ukupno 79 štićenika – sve muškarci i to: prema 39 štićenika (49%) primenjena je upotreba fizičke snage, prema šest lica (8%) izdvajanje i vezivanje i prema 34 lica (43%) upotreba gumene palice.

Da su u periodu 1. januar - 30. septembar 2013. godine, primenjene mere prinude prema ukupno 78 štićenika i to: prema 30 štićenika (38%) primenjena je upotreba fizičke snage, prema 17 lica (22%) izdvajanje i vezivanje i prema 31 licu (40%) upotreba gumene palice.

VANREDNI DOGAĐAJI U VP DOMU KRUŠEVAC

Na osnovu popunjenog upitnika od strane ustanove – osnovni podaci utvrđeno je sledeće:

Da je tokom 2012. godine bilo 407 vanrednih događaja u kojima je učestvovalo 407 štićenika/ca i to: 13 bekstava i udaljenja, 111 nasilja među štićenicima/cama, 14 samopovređivanja, pet objavljenih štrajkova glađu - odbijanje zavodske hrane, 16 prouzrokovanja materijalne štete, 62 pronalazaka nedozvoljenih predmeta (mobilnih telefona).

Da je u periodu 1. januar - 30. septembar 2013. godine, bilo 336 vanrednih događaja u kojima je učestvovalo 336 štićenika/ca i to: pet bekstava i udaljenja, dva napada na službena lica, 142 nasilja među štićenicima/cama, šest samopovređivanja, sedam prouzrokovanja materijalne štete i 14 pronalazaka nedozvoljenih predmeta.

U svim slučajevima upravnik ustanove je obavešten o vanrednom događaju telefonom iz službe obezbeđenja.

Na osnovu popunjenog posebnog upitnika od strane ustanove – detaljni podaci utvrđeno je:

Da je tokom 2012. godine bilo 46 bekstava i udaljenja, 34 samopovređivanja (19 gutanja, 10 sečenja, četiri trovanja, ostalo - jedan), pet slučajeva odbijanje zavodske hrane, 52 pronalazaka hladnog oružja – ukupno 75 komada, dva

Odbor za ljudska prava Valjevo

pronalaska opojnih droga – ukupno jedan gram, jedan pronalazak nedozvoljenih medikamenata, tableta i sl. – ukupno tri komada, četiri pronalaska nedozvoljenih predmeta - ukupno četiri mobilna telefona, tri pronalazaka predmeta tipa grejača, kuvala za kafu i sl.

Da je u periodu 1. januar - 30. septembar 2013. godine, bilo 19 bekstava i udaljenja, 11 samopovređivanja (10 sečenja, ostalo - jedan), 35 slučajeva odbijanja zavodske hrane, devet slučajeva pronalaska hladnog oružja – ukupno 13 komada, jedan slučaj pronalaska opojnih droga – ukupno dva grama, dva pronalaska nedozvoljenih predmeta - ukupno dva mobilna telefona, pet pronalazaka predmeta tipa grejača, kuvala za kafu i sl. – ukupno šest komada.

SMEŠTAJ POD POJAČANI NADZOR U VP DOMU KRUŠEVAC

Prostor za smeštaj štićenika pod pojačani nadzor – Odeljenje pojačanog nadzora nalazi se u krugu ustanove ali predstavlja zasebnu celinu, prizemnu zgradu opasanu posebnim zidom i metalnom kapijom. U trenutku posete – monitoringa u prostorijama za pojačan nadzor smešteno je 22 lica.

U VP domu u Odeljenju pojačanog nadzora vodi se nekoliko knjiga koje su članovima tima za monitoring stavljene na uvid i to: Knjiga nadzora za 2013. godinu (evidencija obaveznog obilaska lica za vreme izvršenja disciplinske mere), Knjiga

posebnih prostorija (pritvor - evidencija obaveznog obilaska lica za vreme izvršenja disciplinske mere), Knjiga straže i fascikle-registratori jasno obeleženi sa natpisima: Nadzor, Pritvor.

U razgovoru sa štićenicima u Odeljenju pojačanog nadzora, članovi monitoring tima doznali su da se štićenicima ne omogućava da razgovoraju sa upravnikom VP doma kada podnesu takozvani „molbeni raport“.

PREPORUKA

„Molbeni raport“ koji se podnese od strane nekog od štićenika/ce treba da se zavede i da se štićeniku/ci uruči potvrda da je isti primljen i kada je primljen, što do sada nije bio slučaj.

OPŠTI ZAKLJUČAK

U svim ustanovama koje su bile predmet obilaska, uočena je nesaglasnost u dobijenim podacima o izrečenim disciplinskim merama, posebnim merama prinude, merama prinude i vanrednim događajima u ustanovama, između podataka dobijenih na licu mesta prilikom monitoringa i pismenih, naknadno dostavljenih podataka u dva upitnika.

Ovakva situacija dovodi u sumnju validnost dobijenih podataka.

Razlike u dobijenim podacima, po našem mišljenju, nisu posledica želje da se nešto prikrije nego pre svega neodgovarajuće uvezanosti podataka u jedinstvenu bazu podataka u okviru svake ustanove. Rešavanjem ovog problema mogli bi se dobiti dnevni ili na bazi završenog poslednjeg meseca, ažurni, tačni podaci.

Zbog toga, potrebno je usaglasiti brojčane podatke o izrečenim disciplinskim merama, posebnim merama prinude, merama prinude i vanrednim događajima u svim ustanovama, koji se ustupaju i saopštavaju zainteresovanim korisnicima traženih podataka.

To je moguće ostvariti uspostavljanjem jedinstvene evidencije podataka o ovim, ali i drugim grupama podataka na šta je Odbor za ljudska prava Valjevo ukazivao u svojim ranijim izveštajima, prethodni put u okviru izveštaja iz 2011. godine.

Nužno je takođe osavremeniti način vođenja evidencija jer se u ovom trenutku one najčešće vode i u elektronskom i u papirnom

obliku, što dodatno komplikuje evidentiranje ali i obradu podataka.

Smatramo takođe, da je u ustanovama u kojima se izvršava kazna maloletničkog zatvora za lica muškog i ženskog pola, KPZ za maloletnike u Valjevu i KPZ za žene u Požarevcu, potrebno ustrojiti jedinstvene knjige evidencija u što je moguće većoj meri u odnosu na lica koja izdržavaju kaznu maloletničkog zatvora.

Što se tiče postupka zaštite prava osuđenih lica kroz sistem pritužbi i žalbi smatramo da je osim uspostavljanja jednoobraznih evidencija potrebno dodatno informisati ova lica o postupku i načinu ostvarivanja prava, kako bi se prevazišla upotreba starih formi obraćanja poput „molbenog raporta“. Treba jasno odvojiti pitanja svakodnevnog funkcionisanja i boravka u ustanovama zbog kojih se osuđena lica obraćaju upravniku od postupka zaštite povređenih prava ili drugih nepravilnosti zbog kojih se osuđena lica podneskom obraćaju upravniku ili drugom ovlašćenom licu u ustanovi.

Upotreba „molbenog raporta“ dovodi do nepreciznog evidentiranja podnesaka, pritužbi i žalbi osuđenih lica što dalje otežava praćenje ostvarivanja ovih prava u propisanim rokovima i na propisani način (donošenje rešenja).

Osim toga, primećeno je da nema postupnosti u obraćanju jer iako je ZIKS predvideo mogućnost obraćanja i drugom ovlašćenom licu u okviru zavoda, osuđena lica se obraćaju direktno upravniku pa čak i direktoru Uprave za izvršenje krivičnih sankcija.

Kada je u pitanju disciplinski postupak prema maloletnicima/cama odnosno licima koja izdržavaju kaznu maloletničkog

zatvora, odnosno prema kojima je izrečena vaspitna mera upućivanja u vaspitno – popravni dom broj postupaka nije veliki. Imajući u vidu uočene nepravilnosti na koje smo ukazali, smatramo da u disciplinskim postupcima koji se prema ovim licima vode zbog težih disciplinskih prestupa, ovim licima treba omogućiti zastupnike u ličnosti advokata po službenoj dužnosti koji će im pružiti stručnu pravnu pomoć.

Ovo iz razloga što broj težih disciplinskih prestupa prema maloletnicima/cama odnosno licima kojima je izrečena kazna maloletničkog zatvora nije veliki, posmatrajući celokupnu populaciju u obe ustanove u kojima se sprovodi izvršenje kazne maloletničkog zatvora.

U pogledu maloletnika/ca prema kojima je izrečena vaspitna mera upućivanja u vaspitno – popravni dom smatramo da u odnosu na njih postoji još veća potreba za angažovanjem advokata po službenoj dužnosti, jer podaci dobijeni na licu mesta ukazuju da se disciplinski postupci u odnosu na njih sprovode bez prisustva lica čije je prisustvo nužno – bez prisustva vaspitača, čije se prisustvo ne konstatuje u zapisnicima o disciplinskim postupcima, koji su članovima tima Odbora za ljudska prava Valjevo stavljeni na uvid.

Imajući u vidu stepen psihofizičke i intelektualne zrelosti maloletnih lica jasno je da im je potrebna stručna i profesionalna pomoć kako bi pravilno shvatili svoj procesni položaj i na adekvatan način zaštitili svoja prava u disciplinskom postupku.

ZAŠTITA PRAVA OSUĐENIH LICA U POSTUPCIMA PRED UPRAVNIM SUDOM

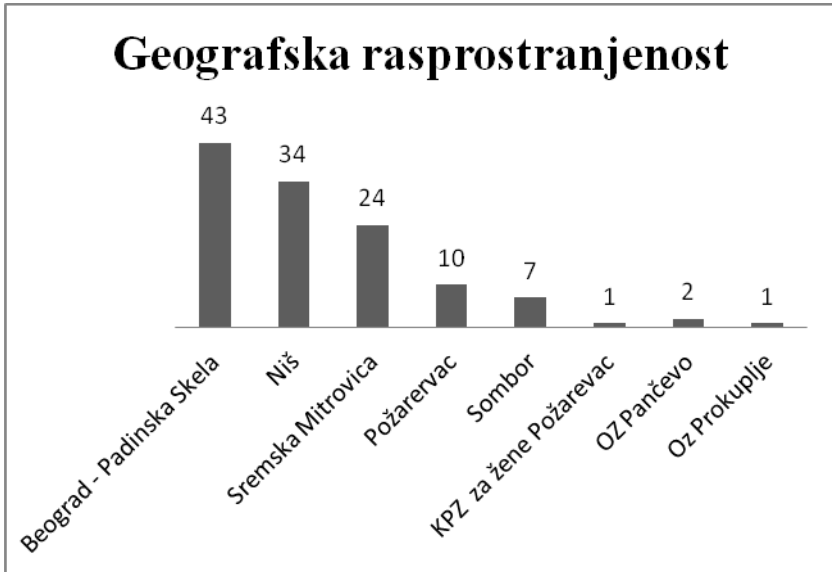
U postupku ostvarivanja zaštite svojih prava osuđenici/ce se obraćaju i Upravnom sudu u Beogradu, koji postoji od 2010. godine. Dobijeni podaci od ovog suda koji se odnose na posmatrani period od 01.01.2010. godine do 11.11.2013. godine, ukazuju da je u radu ovog suda registrovano 139 predmeta čiji je osnov spora zatvorski - koji se odnosi na ostvarivanje zaštite prava pojedinih osuđenih lica, ali i zaposlenih u pojedinim ustanovama. Od tog broja u pomenutom periodu rešeno je 128 predmeta ili 92%, koji su nam posle anonimizacije dostavljeni na osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja i bili su predmet naše analize.

Imajući u vidu mrežu ustanova za izvršenje krivičnih sankcija u Republici Srbiji koju čini:

- devet kazneno popravnih zavoda od kojih su sedam za punoletna lica muškog pola;
- jedan kazneno popravni zavod za žene;
- jedan kazneno popravni zavod za maloletnike;
- 17 okružnih zatvora;
- jedna specijalna zatvorska bolnica zatvorenog tipa;
- jedan vaspitno popravni dom za maloletnike

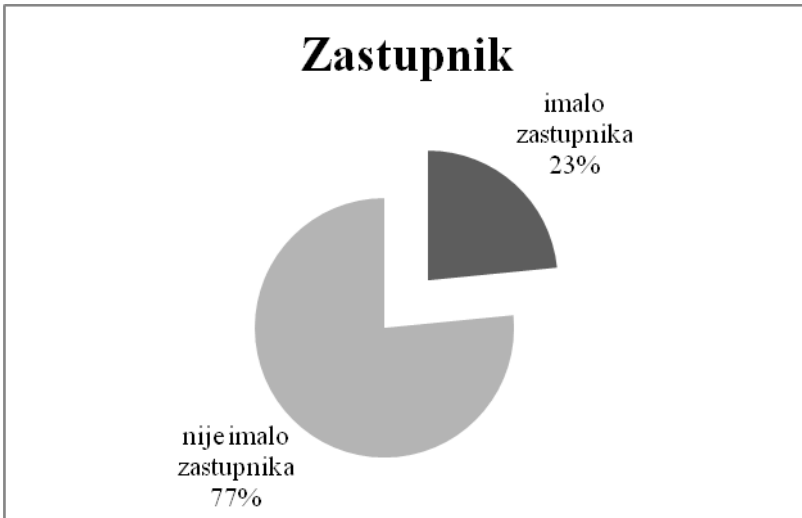
... kao i broj predmeta koji su pred Upravnim sudom zasnovani a da im je osnov spora zatvorski, u periodu od skoro četiri godine uočili smo nekoliko karakteristika:

- Nije bilo podnetih tužbi od strane maloletnika/ca iz tri ustanove u kojima oni izdržavaju kaznu maloletničkog zatvora odnosno vaspitnu meru upućivanje u vaspitno - popravni dom.
- Po ovim rešenim predmetima postupao je najčešće Upravni sud u Beogradu - 68 , ali i sva njegova odeljenja, s tim što smo konstatovali da je u tom pogledu od odeljenja najviše predmeta iz ove materije imalo odeljenje u Nišu - 30, Novom Sadu - 25, Kragujevcu – jedan predmet.
- U pogledu geografske rasprostranjenosti gradova odnosno ustanova iz kojih su dolazile tužbe osuđenika/ca utvrdili smo da je najveći broj pritužbi pojedinačno došao iz najvećih kazneno popravnih zavoda: Beograd – Padinska Skela 43, Niš 34, Sremska Mitrovica 24, Požarevac 10, Sombor sedam, a pojedinačni slučajevi stigli su iz KPZ za žene Požarevac jedna tužba i Okružnih zatvora u Pančevu dve i Prokuplju jedna tužba.

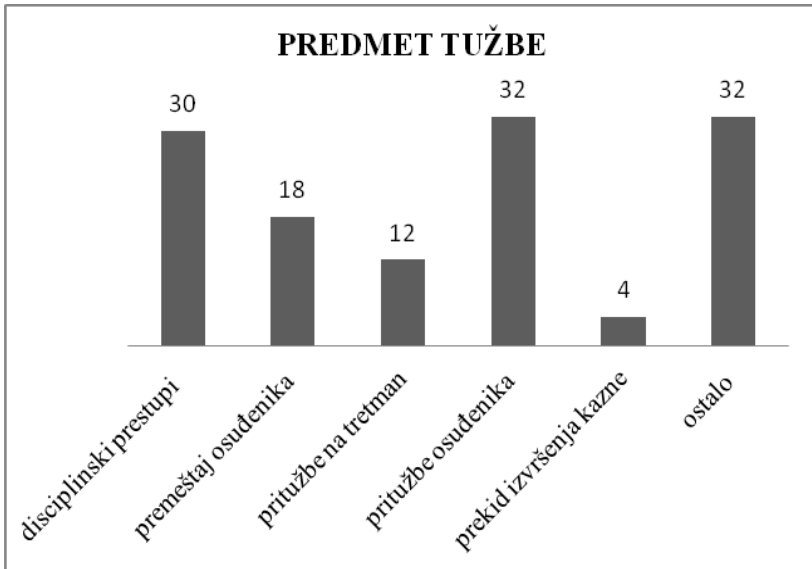

- Zastupnika nije imalo 98 od 128 podnosilaca tužbe (77%) osuđenika odnosno zaposlenih u ustanovi koji su se obratili ovom sudu, a 30 osuđenika koji su se obratili ovom sudu (23%) imali su zastupnika – advokata.

- Kada je u pitanju predmet tužbe, iz dobijenih podataka utvrdili smo da je osnov tužbe bio sledeći: disciplinski prestupi 30 (23%), premeštaj osuđenika 18 (15%), pritužbe na tretman 12 (9%), pritužbe osuđenika po različitim osnovama 32 (25%) - izdržavanje kazne, pritužbe na službu zdravstvene zaštite u pojedinim ustanovama, netačno obračun istek kazne i zbog toga što im nije odgovoreno, premeštaj u zemlju porekla, dostavljen netačan Pravilnik o kućnom redu, nemogućnost ostvarivanja pojedinih verskih prava, nepružanje zaštite od duvanskog dima), prekid izvršenja kazne četiri (3%), ostalo 32 (25%) - različiti zahtevi osuđenih ali i zaposlenih - zbog netačnog obračuna prekovremenog rada.

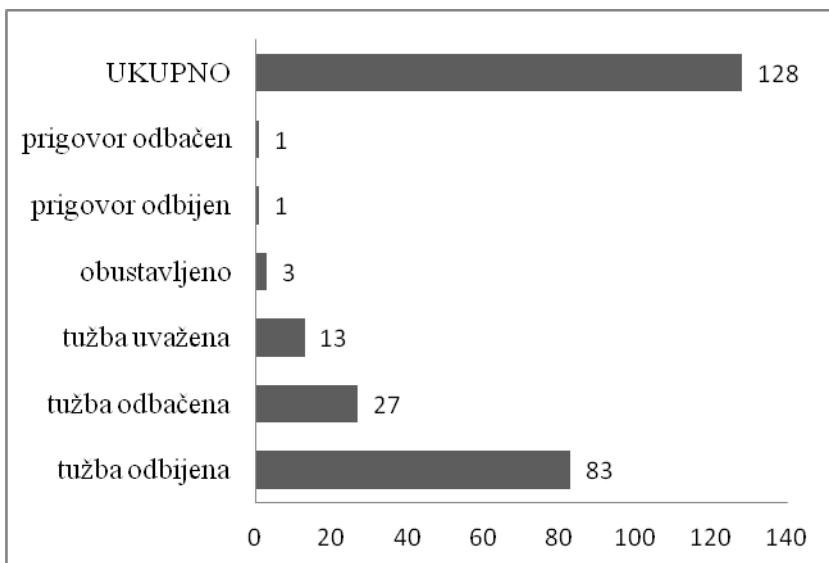

● U najvećem broju predmeta tuženi je bilo Ministarstvo pravde i državne uprave Republike Srbije - Uprava za izvršenje krivičnih sankcija u 126 predmeta, u po jednom slučaju tuženi su Upravni sud - odeljenje u Nišu i disciplinska komisija iz KPZ Sremska Mitrovica.

● Po svim tužbama od ukupno 128 predmeta u pogledu donetih odluka u 83 predmeta ili 65% tužba je odbijena i to u 79 predmeta gde su u pitanju osuđena lica odnosno četiri predmeta gde su podnosioci tužbe bili zaposleni u pojedinim ustanovama; u 27 predmeta ili 21% tužba je odbačena, u tri predmeta ili 2% došlo je do obustave postupka a u 13 predmeta ili 10% tužba je

Odbor za ljudska prava Valjevo

uvažena, a prigovor je odbijen odnosno odbačen u po jednom slučaju ili ukupno približno 2%.

● U svim predmetima bila je osporena zakonitost donetih akata od strane nadležnih organa. U postupcima vođenim pred Upravnim sudom u Beogradu odnosno pojedinim odeljenjima tog suda u ostala tri grada ni u jednom slučaju nije vođen tzv. spor pune jurisdikcije (nije otvorena rasprava pred Upravnim sudom), nego je **u svim slučajevima odluka doneta u nejavnim sednicama u kojima je cenjeno da li su doneti akti bili u skladu sa zakonom ili ne.**

Posebnu pažnju posvetili smo predmetima u kojima je tužba usvojena pred Upravnim sudom, ukupno u 13 predmeta, pa smo u tom pogledu konstatovali sledeće:

- Tužba je najčešće usvojena u predmetima gde je osnov spora bio disciplinski postupak četiri, tretman i pritužba po tri, premeštaj dva i uslovi izdržavanja kazne jedan slučaj.
- Podnosioci tužbi bili su punomoćnici osuđenih – advokati u sedam predmeta i osuđeni, lično, u šest predmeta.

Kada su u pitanju ustanove koje su donele odluke koje su po tužbi osuđenih lica uvažene pred Upravnim sudom, u tom pogledu konstatovali smo sledeće:

- Tužba je najčešće usvojena u predmetima koji se odnose na KPZ Niš – sedam predmeta ili 54%, zatim KPZ Sombor i Beograd – po dva predmeta ili po 15%, a u po jednom predmetu ili po 8% u predmetima koji se odnose na KPZ Sremska Mitrovica i Požarevac – Zabela.